

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K privilegované formě závěti - ústní závěti

Privilegovanými formami závěti rozumíme takové formy závětí, kterým oproti obecné podobě závěti chybí určitý znak, nicméně s absencí tohoto znaku právo nespojuje neplatnost takového pořízení pro případ smrti, ale naopak, jsou-li splněny zákonem stanovené podmínky, bude takové pořízení pro případ smrti považováno za platné a způsobilé založit v právní sféře adresátů tohoto právního jednání práva a povinnosti. Tento krátký příspěvek se bude zabývat jen jednou z možných privilegovaných závětí, a to ústní závětí s úlevami.

Obecně k privilegovaným formám závěti

Privilegované formy závěti jsou opětovně součástí českého právního řádu platností zák. 89/2012 Sb. Jak uvádí Komentář,[1] dříve jsme se s těmito formami závěti na našem území mohli setkat za účinnosti OZO (ABGB), tj. po převážnou část devatenáctého a v první polovině 20. století.

Obecně lze říct, že smyslem privilegovaných forem závěti je ponechat „do poslední chvíle“ člověku právo pořídit o své pozůstalosti, lapidárně, svobodně (v zákonných mezích zejména práv nepominutelných dědiců) rozhodnout o svém majetku tzv. mortis causa, tj. pro případ smrti, a netrvat přitom na přílišně přísných formálních požadavcích na formu závěti, jejichž nesplnění by ex post vedlo k tomu, že by takové pořízení bylo považováno za právní jednání nezpůsobilé vyvolat ve vztahu k pozůstalosti právní následky.

Aby takového stavu bylo možno dosáhnout, aprobejuje nové občanské právo několik podob tzv. závětí s úlevami.

Příslušná marginální rubrika Úlevy při pořizování závěti se nachází v třetímu oddílu - Všeobecná ustanovení dílu Pořízení pro případ smrti Hlavy III) - Dědické právo, Části třetí Absolutní majetková práva zákona 89/2012 Sb.

K privilegovaným závětím nepatří pouze ústní forma závěti, ale také tzv. závěť učiněná před starostou obce, která je upravena zejména v ust. § 1543 NOZ a dále do této skupiny patří i tzv. závěť pořízená před velitelem námořního plavidla nebo letadla, která je upravena zejména v ust. § 1544 NOZ. Nicméně níže se budeme zabývat pouze jednou z privilegovaných forem závěti a to ústní formou závěti.

Konkrétně k privilegované formě závěti - ústní závěti

Ustanovení § 1542 odst. 1) NOZ stanoví, že kdo je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, má právo pořídit závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. Totéž právo má i ten, kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě.

Lze předpokládat, že tato forma závěti bude z privilegovaných forem závěti projednávána v dědickém

řízení nejčastěji. Výše citované ustanovení stanoví několik podmínek k její platnosti. Tak předně je touto první (nicméně alternativní) podmínkou to, že zůstavitel bude v patrném a bezprostředním ohrožení života.

Zde si lze typicky představit nenadálou událost jako závažné zranění při autonehodě, závažné zranění zůstavitele na těžko dostupném místě, může to však být i nenadálá zdravotní komplikace, či rychlé a významné zhoršení jinak dlouhodoběji probíhající nemoci, které ohrozí zůstavitele přímo na životě.

Komentář[2] zde podrobně uvádí, že: „ten kdo je v patrném a bezprostředním ohrožení života z důvodu nenadálé události (např. člověk v bezprostředním ohrožení života v hořícím domě, při povodni, po těžké havárii, úrazu, infarktu, mozkové příhodě atd.)“.

Alternativní podmínka týkající se okolností umožňujících pořízení závěti s úlevami je pak formulována takto: „kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě.“.

Komentář[3] ke zde uvedenému uvádí: „ten, kdo se nachází v místě, kde je ochromen běžný společenský styk v důsledku mimořádné události (např. člověk uvězněný v domě bezprostředně po povodni, v koloně vozidel na dálnici, v metru, lanovce či výtahu apod. Od případů uvedených v první skupině se situace liší tím, že pořizovatel může být zcela zdravý a dokonce nemusí být bezprostředně ohrožen na životě, ale po nějakou dobu je omezen v běžném společenském styku následkem nějaké výjimečné situace.“

Vhodným vodítkem zde může být i důvodová zpráva, která k předmětnému ustanovení uvádí: „Nelze však vyloučit mimořádné situace, kdy se události z vnějších příčin vyvinou nečekaným způsobem a kdy člověk, ač má třeba i osud svého majetku po své smrti důkladně promyšlen, nemůže pořádit s obřadnostmi, které zákon vyžaduje pro běžné situace).[4]

Další podmínkou, kterou je nutno ale splnit bezvýjimečně, je, že předmětná závěť musí být pořízena před třemi současně přítomnými svědky.

Co se týče požadavků, které klade zákon na způsobilost svědků při pořizování závěti, tyto jsou zakotveny v ust. § 1548 odst. 1) NOZ, který stanoví, že při pořizování závěti s úlevami mohou být svědky i osoby, které dosáhly patnáctého roku věku, a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny, pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.

Ust. § 1542 odst. 2) NOZ pak stanoví: „Nepořídí-li svědci záznam o zůstavitelově poslední vůli, bude důvodem dědické posloupnosti soudní protokol o výslechu svědků.“. Co se týče záznamu o poslední vůli sepsaný svědky, lze jej doporučit hned z několika důvodů. Ačkoli ust. § 1549 v první větě stanoví, že: Je-li zůstavitel naživu, pozbývá platnosti závěť pořízená podle § 1542 uplynutím dvou týdnů a podle § 1543, 1544, nebo 1545 uplynutím tří měsíců ode dne pořízení“, a mohlo by se tak zdát, že celá záležitost se svědků může týkat nejvýše „týdny“ nebo „jednotky měsíců“, není tomu tak, jelikož ust. § 1542 odst. 2) NOZ stanoví, že: „Tyto doby však nepočnou běžet, ani neběží, dokud zůstavitel nemůže pořádit závěť ve formě veřejné listiny.“

Aniž bychom se na tomto místě věnovali podrobnějšímu rozlišení, které současné soukromé právo užívá v souvislosti s pojmy lhůta a doba, když samotné pojednání o zde uvedeném by si v lepším případě vyžádalo samostatný obsáhlý článek, je vhodné upozornit na jednu z možných potenciálních situací, tj. že může nastat situace, kdy zůstavitel pořídí ústní závěť s úlevami, následně jeho zdravotní stav zůstane po několik měsíců případně dokonce i let natolik závažný, že mu neumožní pořádit standardní formou veřejné listiny, a následně zemře. V případě, že nebude sepsán svědky

písemný záznam ve smyslu ust. § 1542 odst. 2) NOZ a soudní komisař (notář) zjistí, že jsou zde okolnosti svědčící o existenci ústní závěti a svědky následně s několikaletým odstupem předvolá, může okolnost, že nebyl svědky sepsán záznam, vést k nejasnostem, které pak mohou vyústit v prodloužení samotného dědického řízení, které se o (v lepším případě) několik měsíců prodlouží a svědci budou muset v řízení vypovídat opakovaně. Ostatně, ABGB (resp. „OZO“) byl v této souvislosti ke svědkům přísnější. Jak uvádí Komentář „§ 585 OZO, přímo naváděl svědky ústní závěti, aby si učinili o projevu vůle zůstavitele záznam“.

Obecně lze tedy případným svědkům doporučit, aby sepsali o ústní závěti záznam bez zbytečného odkladu poté, co pominou mimořádné okolnosti, za nichž byla ústní závěť pořízena, případně jiné objektivní okolnosti, které jim sepisu záznamu brání.

Závěr

Ačkoli nejsou pro český právní řád privilegované formy závěti, včetně ústní závěti zcela nové, jedná se o institut, který nebyl kodifikován v českém právu po mnoho desítek let. Bude tedy velmi zajímavé sledovat jaký život tomuto institutu, kdy na základě verbálního právního jednání bude často určen osud značné masy majetku, vdechnou jednotlivá soudní rozhodnutí v rámci celé řady různých sporů, které si lze v rámci tohoto právního odvětví představit. •

JUDr. Vít Nevařil,
advokát

[JUDr. VÍT NEVAŘIL, ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ](#)

Opletalova 1015/55
110 00 Praha 1

Tel.: +420 296 348 226
e-mail: info@ak-nevaril.cz

[1] Fiala, R., Drápal, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475 - 1720). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 200

[2] Tamtéž, s. 201

[3] Tamtéž, s. 201

[4] Cit. podle Fiala, R., Drápal, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475 - 1720). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 202.

Další články:

- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)